Den Norske landbrukssektoren

Markus Aspås – <u>markusa766@gmail.com</u>

Semesteroppgave POL1012

Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU

Høst 2021

Antall ord: 2284

Side **1** av **10**

Semesteroppgave POL1012

Innhold

1.	Innledning	3
	Teoretisk rammeverk	
	Det norske landbruket	
	Bør Norge beskytte landbrukssektoren sin?	
	Konklusjon	
	eratur	

1. Innledning

Stemmene ved stortingsvalget 2021 er talt opp og resultatet ble ett rødgrønt flertall. Arbeiderpartiet og Senterpartiet danner sammen en ny regjering i Norge. I Senterpartiet sitt partiprogram er norsk matproduksjon og viktigheten ved å verne om trygg og lokal mat og arbeidsplassene dette skaper nevnt som en av deres hjertesaker (Senterpartiet, 2021). Med Senterpartiet inn i regjering er det duket for en politikk som retter seg mot å beskytte det norske landbruket og i stor grad ønsker å ivareta denne næringen. Denne oppgaven vil se på denne politikken ut i fra ett politisk økonomisk perspektiv, og forsøke å svare på: Bør Norge beskytte landbrukssektoren sin? Teksten vil fokusere på det store politiske og økonomiske linjene knyttet til det å beskytte eller ikke beskytte den norske landbruket. Oppgaven vil introdusere noen politiske og økonomiske momenter for deretter å gjennomgå en innføring i den norske landbrukssektoren som vil brukes i en analyse som vil utfordre spørsmålet om hvorvidt Norge bør beskytte landbrukssektoren sin.

2. Teoretisk rammeverk

Denne teksten vil angripe problemstillingen gjennom å analysere situasjonen ved bruk av politisk økonomisk teori. Oppgavens beskrivelse begrenser til dels hvor omfattende forskning som kan utføres i denne teksten, så forfatteren har valgt ut noen enkelte teorier og momenter som vil bli brukt videre i teksten i ett forsøk på å besvare problemstillingen.

Oppgavens problemstilling tar for seg ett problem som omfatter i stor grad handel mellom land. En av de første analytiske teoriene innen økonomi er økonomen David Ricardo sin teori om komparative fortrinn (Bernhoefen & Brown, 2018, s.227). Ricardos teori bygger på at det er fordelaktig for land å handle med hverandre og viktigheten ved å spesialisere seg innenfor de næringene hvor man kan tjene mest penger (Ruffin, 2002, s.729). Det kan enklest illustreres med ett eksempel med to land (1 og 2) som produserer to av de samme godene (X og Y). La oss si at land 1 produserer mere effektivt og større mengde av gode X, mens land 2 produserer mere effektivt og større mengde av gode Y. I følge Ricardos teori vil det være fordelaktig for land 1 å kutte produksjon av gode Y og spesialiserer seg på produksjon av gode X, det samme gjelder for land 2 hvor de spesialiserer seg innen produksjon av gode Y (Ruffin, 2002, s.729-730). Deretter vil de to landene fortsette handle som tidligere, men nå bare en av de to godene hver.

Forfatteren ønsker også å trekke inn teori om økonomisk tilpasningslogikk. Økonomisk tilpasningslogikk ser at tilpasninger kan være insentivdrevet på grunnlag av de økonomiske

interessene som ett land har (Veggeland, 2016, s.5). Ut i fra denne logikken sees det at stater vil reservere seg mot tilpasninger som vil gå imot de grunnleggende økonomiske interessene deres, men kan gjennomføre tilpasninger på enkeltområder hvis det i sum kan styrke overordnede nasjonale økonomiske mål (Veggeland, 2016, s.5). Dette betyr også at i situasjoner hvor det foreligger interessekonflikter mellom ulike saksområder og disse områdene koples sammen, vil enkelte saksområder «tape» og må vike for økonomisk viktigere interesser (Veggeland, 2016, s.5). Sannsynligheten for at økonomiske interesser «krasjer» på denne måten øker hvis tiltak innenfor en sektor får økonomiske konsekvenser for en annen. Her sees det gjerne på situasjoner der to eller flere saksområder som i utgangspunktet håndteres isolert knyttes sammen for å ivareta overordnede økonomiske hensyn (Veggeland, 2016, s.5).

3. Det norske landbruket

Den norske landbruksnæringen preges av at antall aktive bønder går ned, ett økende internasjonalt press fra WTO- og EØS-avtalene og en politisk debatt rundt næringen som fokuserer i større grad på forbrukerinteresser framfor produsentinteresser (Farsund, 2014, s.86). WTO har en viktig rolle for hvordan landbruket i Norge skal se ut. Det norske jordbrukssystemet er avhengig av politisk og økonomisk støtte for å kunne drive ett lønnsomt og effektivt landbruk. WTO legger føringer for den norske landbrukssektoren og økonomisk støtte er nødvendig for at næringen skal overleve (Farsund, 2014, s.101).

I spørsmålet rundt hvorvidt Norge bør beskytte landbrukssektoren sin eller ikke ligger mye av fokuset rundt internasjonale handelsavtaler og hvorvidt Norge skal føye seg etter samme avtaler som andre land eller avstå fra fullt medlemskap i disse avtalene og heller legge til rette for en særegen norsk politikk og styring rundt landbruket. Norge hatt fokus på å beskytte sitt eget landbruk fra utenlandsk konkurranse gjennom importvern, som er en avgjørelse basert på at særlig jordbruket, men også matproduksjon innenfor landbruk, står i fare for å bli utkonkurrert av utenlandske konkurrenter hvis det norske markedet blir åpnet for utenlandske aktører (Veggeland, 2016, s.3). Som en viktig handelsnasjon er Norge aktivt ute etter å etablere felles spilleregler for matvarehandel i Europa, dette primært på grunn av sjømateksport som er en av Norges viktigste eksportnæring som i 2013 hadde en samlet verdi på 61 milliarder kroner (Veggeland, 2016, s.3).

Ett av de mest dominerende virkemidlene for å sikre lønnsomhet for det norske landbruket i dag er importvern, noe som Senterpartiet mener er helt avgjørende for å kunne opprettholde lokal sysselsetting og bosetting (Senterpartiet, 2021). Senterpartiet ser også på det å kunne beskytte jordbruket som viktig for økt matproduksjon og rekruttering til jordbruket, samtidig som verdsetter mangfold i jordbruket og at det er drift over hele landet er en viktig drivkraft bak deres ønske om å beskytte det norske landbruket (Senterpartiet, 2021). De stiller seg også negativt til ett eventuelt EU-medlemskap ettersom de mener dette vil frata Norge økonomisk og politisk handelsfrihet samt svekket kontroll over arbeidsmarkedet i Norge (Senterpartiet, 2021). De stiller seg også negativt til EØS-avtalen og ønsker å utnytte den for å ivareta norske interesser, og helst erstatte den med en avtale som har kun regelverk som er EØS-relevant og heller en handels- og samarbeidsavtale med EU (Senterpartiet, 2021).

I en studie av Norges tilpasning på landbruksfeltet vises det til at Norge er direkte forpliktet av det aller meste av EUs mat- og landbruksreguleringer ettersom EØS-avtalen sørger for at Norge får en parallell regelverksutvikling med EU (Veggeland, 2016, s21). EUs politikk som omhandler landbruket blir indirekte påført Norge gjennom EØS-avtalen, samt blir det iverksatt avtaler med tollfrie kvoter og tollreduksjoner gjennom EØS-avtalen (Veggeland, 2016, s21). Disse avtalene har ført til at EUs eksport av landbruksvarer til Norge har økt betydelig, mens Norges eksport av landbruksvarer til Eu har vært svært begrenset (Veggeland, 2016, s21). Den proteksjonistiske landbrukspolitikken som Norge har ført virker begrensende på hva Norge får gjennomslag for angående markedsadgangen til EU-landene (Veggeland, 2016, s21).

Meierisektoren i Norge er under stadig økende press for å bli mere kostnadseffektive. Endringer i meierisektoren som gjøres for å øke produksjonen og gjøre produksjonen mindre kostbar vil skape problemer for sysselsetting i distriktene, større og mer effektive melkegårder vil ta over det norske markedet og vil utkonkurrere de mindre gårdene som en direkte effekt av at næringen må bli mere lønnsom (Flaten. O, 2002, s.429). De miste melkegårdene i landet vil være avhengige av større subsidier av staten for å kunne overleve i ett marked med større og mer kostnadseffektive melkegårder, men også fordi landbruk i norsk klima krever flere ressurser enn konkurrerende land i Europa (Flaten. O, 2002, s.429). Press fra EU og WTO vil føre til en økning i støtteordninger til norske meierigårder for å stå imot presset fra det internasjonale handelssamfunnet (Flaten. O, 2002, s.430). De effektiviserte større melkegårdene resulterer i mindre offentlige utgifter i form av subsidier fra staten, dog har den norske staten til nå jobbet mot en «sammenslåing» av meierisektoren gjennom stor økonomisk støtte til de mindre melkegårdene (Flaten. O, 2002, s.430).

4. Bør Norge beskytte landbrukssektoren sin?

Nå som Senterpartiet skal inn i regjering er denne problemstillingen veldig aktuell. Når vi angriper dette spørsmålet er det nødvendig å kartlegge hva det å beskytte landbrukssektoren sin vil si. Ettersom Senterpartiet nå vil få en betydelig sterkere posisjon til å utforme politikken Norge skal føre er det god grunn til å anta at å beskytte den norske landbrukssektoren vil ligge nært Senterpartiets politikk på området. Senterpartiet ønsker ett strengt importvern på landbruksvarer inn i Norge, samt at de er kritiske til nåværende handelsavtaler Norge har med det internasjonale markedet. Detter er på bakgrunn av at de ønskes å beskytte det Norske landbruket, som innebærer å opprettholde sysselsettingen i næringen og gjøre den lønnsom.

Ricardos teori om komparative fortrinn understreker viktigheten ved det å spesialisere seg innenfor produksjon av de godene som man kan tjene mest penger på. Denne teorien kan på mange måter svare på problemstillingen og Senterpartiets politikk i den forstand at Norge ikke bør beskytte landbrukssektoren sin i så stor grad. Her er det dog mange faktorer som spiller inn og det er en kompleks situasjon hvor landbruket på den ene siden gir Norge trygg og god mat samt sysselsetter befolkningen, men på den andre siden ikke har noen forutsetninger for å kunne konkurrere med utenlandske aktører uten stor økonomisk støtte fra staten.

Ut i fra empirien lagt til grunn for denne oppgaven vil Ricardos teori si at Norge ikke bør beskytte landbrukssektoren sin. Som det har blitt sett på tidligere er den norske meierisektoren under enormt press for å bli mere effektiv, og politikken som føres på feltet er kostbar. Staten bruker store beløp på økonomiske støtteordninger for å holde næringen konkurransedyktig. Teorien om komparative fortrinn vil kunne si at Norge bør bruke de økonomiske ressursene og arbeidskraft som er rettet mot landbruket på andre felt og næringer. Vi ser at eksporten av landbruksprodukter ut av Norge er synkende og importen øker. Det vil være best for Norge å importere landbruksvarer fra andre land. Dette for å spare kostander og arbeidskraft brukt i landbrukssektoren og heller bruke dette i næringer som vil kunne konkurrere og gi større økonomisk gevinst i internasjonal handel.

Ett interessant element rund det å beskytte eller ikke beskytte den norske landbrukssektoren er internasjonal handels-avtaler som er knyttet opp mot næringen og hva dette medfører. Nå beskytter Norge seg i stor grad mot utenlands konkurranse gjennom ett strengt importvern. Norge har avstått fra å melde seg inn i EU og har en alternativ avtale gjennom EØS-avtalen

for å sikre seg handel. Dette er viktige elementer når det kommer til å beskytte den norske landbrukssektoren. Det kan på mange måter sees at en indirekte effekt av Norges proteksjonistiske landbrukspolitikk er å avstå fra medlemskap i for eksempel EU. Som det også har blitt sett på tidligere blir Norge gjennom EØS-avtalen indirekte påført EUs politikk som omhandler landbruket. Kan det å beskytte det norske jordbruket føre til at Norge må forholde seg til EUs politikk uten å få delta i utformingen av den, og bryter dette med økonomisk tilpasningslogikk?

Økonomisk tilpasningslogikk vil si at tilpasninger kan være intensivdrevet på grunnlag av de økonomiske interessene som ett land har. Det logiske her er at staten reserverer seg fra tilpasninger som går mot det grunnleggende økonomiske målene deres, men kan gjennomføre tilpasninger på enkeltområder hvis det i sum kan styrke overordnede nasjonale mål. Det kan tenkes at Norges avstand fra medlemskap i etablerte handelsavtaler i Europa på mange måter er en konsekvens av nettopp den proteksjonistiske landbrukspolitikken. Det å beskytte landbruket på denne måte bryter ikke nødvendigvis med økonomiske tilpasningslogikk. Da Norge ikke er medlem av EU vil man ikke kunne påvirke hvordan politikken i EU utformes, men til gjengjeld er det mulig å drive med landbruk i Norge.

Det kan argumenteres for at nettopp Norge må forholde seg til EUs poltikk uten å få delta i utformingen av den som en konsekvens av den proteksjonistiske landbrukspolitikken som blir ført. Det er lett å tenke at dette er lite logisk for økonomiske mål, og det er bedre å være medlem når man må forholde seg til politikken uansett. Vi ser at eksporten fra Europa til Norge øker, mens Norges eksport til Europa er veldig begrenset. Samtidig som den Norske meierisektoren sliter mot det utenlandske presset og trenger stadig større økonomisk støtte for å overleve i markedet. Det kan tenkes at Norges ønske om å beskytte landbruket er på mange måter er i ferd med å «sprekke» og at det lenger ikke er helt logisk å beskytte landbruket når det fører til en meget begrenset markedsadgang til det Europeiske markedet. Norge bryter altså med økonomisk tilpasningslogikk når di svekker markedsadgangen til Europa og betaler store summer i subsidier til norsk landbruk kun for å beholde arbeidsplasser. Økonomisk logikk ville tilsi at en nedleggelse av jordbruket ville ført flere økonomiske og menneskelige ressurser til staten.

5. Konklusjon

Teksten har forsøkt å se på om Norge bør beskytte landbrukssektoren sin eller ikke. Dette har forfatteren forsøkt å besvare gjennom å bruke politisk økonomisk teori. I korte trekk finner oppgaven ut at det å beskytte den norske landbrukssektoren vil koste den norske stat mye i form av økonomisk støtte til det norske landbruket. I tillegg til økonomiske tap knyttet opp mot den begrenset markedsadgang til Europa som følge av fravær av handelsavtaler ettersom Norge ønsker å beskytte landbruket sitt. David Ricards teori om komparative fortrinn sier at Norge ikke bør beskytte landbrukssektoren sin, men heller spesialisere seg innenfor en næring som er lønnsom for landet. Økonomisk tilpasningslogikk forteller at det å beskytte landbruket i den grad Senterpartiet ønsker trolig ikke vil hjelpe Norge i å nå økonomiske mål, og at å beskytte landbruket heller er økonomisk u-logisk hvor man ofrer økonomiske-muligheter for å verne om en næring som er ett minusprosjekt for staten.

Forfatterne ønsker å nevne at denne analysen er forankret i ganske snevre politiske økonomiske teorier. Debatten rundt hvorvidt Norge børe beskytte landbruket eller ikke har forfatteren forstått under dette arbeidet at er enormt kompleks. For eksempel vil det å ikke beskytte den Norske landbrukssektoren føre til at mer eller mindre alle gårder må legges ned og man står igjen med en betydelig stor del mennesker som er arbeidsledige. Forfatteren vil dermed oppfordre til videre forskning på feltet.

Semesteroppgave POL1012

Litteratur

Bernhoefen, D.M, Brown, J.C (2018) Retrospectives: On the Genius Behind David Ricardo's 1817 Formulation of Comparative Advantage, *The Journal of Economic Perspectives*, *32* (4), 227-240

Hentet fra

https://www.jstor.org/stable/26513503?sid=primo&seq=1#metadata_info_tab_contents

Farsund, A.A (2014) Norsk landbruk i krysspress mellom nasjonal og internasjonal politikk. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, *30* (2) 85-107

Hentet fra

https://www.idunn.no/nst/2014/02/norsk jordbruk i krysspress mellom nasjonal og interna sjona

Flaten, O (2002) Alternative rates of structural change in Norwegian dairy farming: impacts on cost of production and rural employment. *Journal of rural studies*, *18* (4), 429-441

Ruffin, R.J (2002) David Ricardo's Discovery of Comparative Advantage. *History of political economy*, 34 (4), 727-748

Hentet fra

https://web.p.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=17eb0258-7b5f-43bc-abb9-67218ca08543%40redis

Senterpartiet. (2021, 22.06). Jordbruk. Senterpartiet.no

Hentet fra

https://www.senterpartiet.no/politikk/A-%C3%85/politisk-sak/landbruk

Semesteroppgave POL1012

Senterpartiet. (2021, 22.06). EU og EØS. Senterpartiet.no

Hentet fra

https://www.senterpartiet.no/politikk/A-%C3%85/politisk-sak/eu-og-e%C3%B8s

Veggeland, F (2016) Institusjonelle bindinger og interessekamp: Norger tilpasning til EU på mat- og landbruksfeltet. *Internasjonal politikk*, *74* (2), 1-29

Hentet fra

https://tidsskriftet-ip.no/index.php/intpol/article/view/459/875